התם לא שכיחא שכרות הכא שכיחא שכרות א"נ במנחה כיון דקביעא לה זימנא מירתת ולא אתי למפשע ערבית כיון דכולא ליליא זמן ערבית לא מירתת ואתי למפשע מתקיף לה רב ששת טריחותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי וליצלי ‏אמשום שנא' ‏1הכון לקראת אלהיך ישראל ‏ברבא בר רב הונא ‏גרמי פוזמקי ומצלי אמר הכון לקראת וגו' רבא ‏גשדי גלימיה ‏דופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא כי איכא צערא בעלמא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמי מריה כי איכא שלמא ‏הלביש ומתכסי ‏ומתעטף ומצלי אמר הכון לקראת אלהיך ישראל רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה אמר ‏זמניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה והוא סבר זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא והוו עסקי בשמעתא נגה לצלויי והוה קא מסרהב ר' ירמיה קרי עליה ר' זירא ‏2מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה מאימתי התחלת דין רב ירמיה ורבי יונה חד אמר משיתעטפו הדיינין וחד אמר משיפתחו בעלי דינים ‏חולא פליגי הא דעסקי ואתו בדינא הא דלא עסקי ואתו בדינא רב אמי ורב אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעיברא דדשא ואמרי אי איכא דאית ליה דינא ליעול וליתי רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי בדינא כולי יומא הוה קא חליש לבייהו תנא להו רב חייא בר רב מדפתי ‏3ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית אלא לומר לך ‏טכל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתיב התם ‏4ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ‏יעד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה אמר רב חמא מאי קרא דכתיב ‏5אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי בגבורה של תורה ולא בשתייה של יין ‏כתנו רבנן שעה ראשונה מאכל לודים שניה מאכל לסטים שלישית מאכל יורשין רביעית מאכל פועלים חמישית מאכל כל אדם איני והאמר רב פפא רביעית זמן סעודה לכל אדם אלא ‏לרביעית מאכל כל אדם חמישית מאכל פועלים ששית מאכל ת"ח מכאן ואילך כזורק ‏מאבן לחמת אמר אביי ‏נלא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה אמר רב אדא בר אהבה מתפלל אדם תפלתו בבית המרחץ מיתיבי ‏סהנכנס לבית המרחץ ‏עמקום שב"א עומדין לבושין יש שם מקרא ותפלה ואין צריך לומר שאילת שלום ומניח תפילין ואין צריך לומר שאינו חולץ מקום שבני אדם עומדים ‏פערומים ולבושין יש שם שאילת שלום ואין שם מקרא ותפלה ואינו חולץ תפילין ואינו מניח לכתחלה מקום שבני אדם עומדין ערומים אין שם שאילת שלום ואין צריך לומר מקרא ותפלה וחולץ תפילין ואין צריך לומר שאינו מניחן כי קאמר רב אדא בר אהבה במרחץ שאין בו אדם ‏צוהא אמר רבי יוסי בר חנינא ‏קמרחץ שאמרו אע"פ שאין בו אדם בית הכסא שאמרו אע"פ שאין בו צואה אלא כי קאמר רב אדא ‏רבחדתי והא מבעיא בעא ליה רבינא ‏שהזמינו לבית הכסא מהו יש זימון או אין זימון ולא איפשיטא ליה לאו הוא הדין למרחץ לא דילמא שאני

לא שכיחא שכרות. אין דרך להשתכר מבע"י לפיכך גומר ויתפלל אבל בלילה עשוי להשתכר בסעודתן: **הכון לקראת אלהיך.** התנאה לפניו: **רמי פוזמקי.** נותן אנפילאות חשובים ברגליו ובלע"ז קלצו"ס: **שדי גלימא.** משליך אדרתו מעליו שלא יראה כחשוב: **ופכר ידיה.** חובק ידיו באצבעותיו מרצי"ר בלע"ז כאדם המצטער מאימת רבו: **חיי עולם.** תורה. תפלה צורך חיי שעה היא לרפואה לשלום ולמזונות: **נגה.** איחר: **מסרהב.** ממהר לעמוד: דיינין מתעטפין בטליתן כשפותחין בדין מאימת שכינה ושלא יפנו ראשן לכאן ולכאן ותהא דעתן מיושבת עליהם: **עסיקי ואתו.** בדין אחר וכבר מעוטפים הן וכשנגמר אותו דין בא לפניהם דין אחר סמוך למנחה הויא התחלתן משיפתחו בעלי הדין בטענות דהכא ליכא למימר משיתעטפו: **עמודי.** שעליית בית המדרש נשען עליהם: **חליש לבייהו.** מצטערין שלא עסקו אותו היום בתורה: **תנא להו חייא בר רב.** שגדול שכר הדיינים ולא יצטערו. ול"נ דאין זה [משמעות] לשון לבייהו אלא לשון חלש דעתייהו ולשון חלש לבייהו לשון תענית הוא(א) שלא סעדו כל היום. תנא להו חייא בר רב שאין צריכין לישב ולידון כל היום אלא מקצת היום ומה שאמר מן הבקר עד הערב מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית שנאמר בו ערב ובוקר: **שמלכך.** דייק שהדיין קרוי מלך שנאמר מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט): **לודים.** אומה שקורין קנלינ"ש ואוכלי אדם הן והם רעבתנין: **מאכל יורשים.** יורשי הון רב שלא טרחו בו ואין עסוקים ודואגין לשוט אחרי מזונות ולעסוק במלאכה: **כזורק אבן לחמת.** קשה לגוף. ולי נראה לא קשה ולא יפה: מרחצאות שלהן ג' חדרים היו לו פנימי להזיע ולהסתפק אמצעי שיורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו ויוצא לחיצון וגומר לבישתו וגם שם שעה מגיעת המרחץ: **עומדים ערומים.** פנימי: **מקרא.** ק"ש: **ערומים ולבושים.** אמצעי שיוצא בו ערום וממהר לכסות את עצמו ויוצא לחיצון: **וחולץ תפילין.** מראשו ואין צ"ל שאם אוחזן בידו בתיק שלהן שאינו מניח. והא דתני ואין צ"ל כו' איידי דבעי למיתני מציעתא ואינו מניח ואינו חולץ שאמצעי לא כמרחץ גמור הוא ומקצת תורת מרחץ עליו הלכך היו בראשו אין צריך לחלוץ היה אוחזן אסור להניחן שם בראשו אלא יוצא לחיצון ומניחן: **אף על פי שאין בו צואה.** שפינוה משם: **בחדתי.** שלא רחץ בו אדם מעולם אלא שהזמינו לכך: שאני

התם לא שכיחא שכרות. וא"ת דבריש פ' בתרא דתענית (דף כו: ושם) אמרינן שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיח שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דשכיח שכרות חיישינן אלמא גם במנחה שכיח שכרות וי"ל דהתם לענין נשיאת כפים שאני דאפילו לא שתה אלא רביעית אסור לישא את כפיו: **טריחותא** למיסר המייניה ועוד ליקו הכי וליצלי ומשני משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל. ״ולא חייש לשנויי קושיא קמייתא מכאן שצריך לאזור חלציו כשמתפלל ובמחזור ויטרי מפרש דטעם דבעינן אזור שלא יהא לבו רואה את הערוה ודוקא להן שלא היה להם מכנסים לכך היו צריכים לאזור בשעת תפלה אבל לדידן שיש לנו אבנט של מכנסים אין אנו צריכין לאזור: **רמי פוזמקי.** מכאן יש להוכיח שאין להתפלל יחף אלא בט' באב ויו"כ: **אי איכא דאית ליה דינא ליעול.** משמע דעדיף דין מתלמוד תורה והא דאמרי' בפ' בתרא דמ"ק (דף יז.) גבי ההוא דטרקיה זיבורא ושכיב עיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו התם בדיינין שאינן מומחין שפעמים טועין אמר השומד: **דין אמת לאמיתו.** לאפוקי ״(ב) דין מרומה: שאני

רבינו חננאל

ומאימתי התחלת דין. אי הוו עסקי בדינא אחרינא משיפתחו בעלי הדין טענותיהן, ואי לא משיתעטפו הדיינין. עד מתי יושבין בדין עד זמן סעודה. ואסיקנא ארבע זמן סעודה לכל היא. כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו סייע במעשה בראשית. מ"ט במעשה בראשית כתיב ויהי ערב ויהי בוקר, והכא כתיב ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב. פיסקא עד שיתפלל. אריב"ל כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לאדם שיטעום קודם שיתפלל תפלת המנחה. אין הלכה כי הא דריב"ל, וכבר פירשנוה בברכות בפרק תפלת השחר. אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דכי איכא צערא [בעלמא]. שדי גלימיה וכפי ידיה ומיגח כריעיה כעבדא לקמיה מריה ומצלי. וכד איכא שלמא, לביש ומכסי ומעטף ומצלי. אמר הכון לקראת אלהיך ישראל. וכן ראוי לעשות. אמר רב אדא בר אהבה מתפלל אדם במרחץ. ואותיבנא עליה מיהא, הנכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדים לבושים, יש שם מקרא קריית שמע ותפלה, ואין צריך לומר שאילת שלום ומניח שם תפלין, ואין צ"ל שאינו חולץ. מקום שבני אדם עומדים ערומים ולבושים, יש שם שאילת שלום ואין שם קרית שמע ולא תפלה ולא תפלין, ואם היה לבוש אותן [אינו](א) חולצן, מקום שבני אדם כולן ערומין, אין שם שאילת שלום, ואין צ"ל ק"ש ותפלה וחולץ תפלין, אחד מרחץ ואחד בית הכסא, ושנינן כי קאמר רב אדא במרחץ חדש ואשמעינן דהזמנה במרחץ לאו מילתא היא אבל הזמנה בבית הכסא לא איפשיטא ונקטינן לה לאיסורא.

א) הוגה ע"פ מה שנראה לפנינו בגמ' דהכי אינו חולץ.

מסורת הש"ס

א) י"ג רנה, ב) [לקמן לג: כילה טו: תענית כח.], ג) סנהדרין ז. מגילה טו:, ד) פסחים יב: ע"ש, ה) [כאן ממה יין סוגיא חסר חורק לנוהו אבן שיחמלא ויה לא מעלה ולא מוריד וטוב היה שיתלתו יין אל"ה והכילו האג"ל סי' קנו סק"ג], ו) תוספתא ברכות פ"ב [לקמן קנ. ע"ז מד: זבחים קב: קידושין לג.], ז) תוס' ד"ה פ"י ע"ש וצ"ע, ח) ברכות טו: ע"ש, ט) שם נדרים ז., י) [עי' ברכות כה:], כ) [עי' ב"ב דף מ ע"ב],

תורה אור השלם

1 לָכֵן כֹּה אֶעֱשֶׂה לְּךָ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב כִּי זֹאת אֶעֱשֶׂה לָּךְ הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל: עמוס ד יב

2 מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה: משלי כח ט

3 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב: שמות יח יג

4 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד: בראשית א ה

5 אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר וְשָׂרַיִךְ בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ: אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכֵלוּ בִּגְבוּרָה וְלֹא בַשְּׁתִי: קהלת י טז-יז

גליון הש"ס

גמ' לביש ומתכסי. עי' ברכות ל ע"ב: תוס' ד"ה טריחותא וכו' ול"ה לשנויי קושיא קמייתא וכו'. ועיין זה פסחים עח ע"א וכמו שכתב המהרש"א שם ובכתובות נב ע"א תד"ה התם איתו לאפקיד יבומים ז ע"א תד"ה דלמא. וברמב"ן פ"ב דב"ב במלחמות ד"ה ועוד כי אלא אמר רבינא: ד"ה דין אמת וכו' לאפוקי דין מרומה. עי' מגילה ט"ו ע"ב תד"ה הכן וב"ב ח' ע"ב:

מוסף רש"י

חיי שעה. עולם הזה (תענית כא.). בגבורה של תורה. שעוסקין בגבורת החכמה ותבונה (קהלת י יז). מאכל לודים. לודים ולסטים רעבתנים הן אלא שהלסטים נעורין כל הלילה ויגעים שחרית שעה ראשונה ואוכלין בשניה (פסחים יב:). מאכל יורשים. לאו משום רעבתנות אלא הואיל ולא עמלו בו (שם). לבית המרחץ. בית שעשוי לרחוץ בו, וג' בתים הן זה לפנים מזה, פנימי לרחיצה, חיצון שעומדים שם מלובשין, בינוני שפושטין שם בגדיהן (רשב"ם ב"ב נז:).

עין משפט נר מצוה

נו א טוש"ע א"ח סי' לא סעיף ב:

נח ב מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע שם סעיף ה:

נט ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

ס ד מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע א"ח סי' לה סעיף ג:

סא ה מיי' שם ופ"ג מהל' ציצית הלכה יא טוש"ע א"ח סי' לא סעיף ו בהג"ה וסי' כד סעיף א:

סב ו מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ז ופ"ו מהלכות תפלה הל' ו סמג עשין צז טוש"ע א"ח סי' רלב סעי' ב וטוש"ע ח"מ סי' ה סעי' ב:

סג ז מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הל' א סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' ה סעיף ג:

סד ח ט מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ג טוש"ע א"ח סי' פה [וסי' פד]:

סד י [מיי' שם הל' ג טוש"ע א"ח סימן פג סעיף א]:

סה כ מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ג טוש"ע א"ח סי' פד וסי' פה סעי' ג [וכרי"ף כאן ובפ"ג דברכות ד' כ. וכן ברא"ש כאן ושם סי' נז]:

לעזי רש"י

קאלצו"ס [קלצונ"ש]. גרב, נעל קל.

מרצי"ר [טריצי"ר]. לשלב אצבעות.

קנלינ"ש [קיניליב"יש]. שם פרטי.